

Kunnskapsdepartementet
Postboks 8119 Dep
0032 OSLO

23.08.2023

Innspill til arbeidet med stortingsmelding om forskningssystemet fra Det Norske Videnskaps-Akademi

Vi takker for invitasjon til å komme med innspill til arbeidet med stortingsmelding om forskningssystemet. Vårt innspill er strukturert slik at vi først besvarer de tre overordnede spørsmålene før vi deretter går inn på andre aktuelle problemstillinger.

Hva er Forskningsrådets viktigste merverdi i det norske forskningssystemet?

Forskningsrådet er den eneste nasjonale konkurransearenaen for den grunnleggende forskningen i Norge. I en verden der ressursene er begrenset, er det nødvendig å prioritere. Innenfor forskningen må vi prioritere de beste, og det sikrer vi best gjennom utlysninger av forskningsmidler. Dette er noe Forskningsrådet har jobbet med i lang tid, inkludert å stadig forbedre systemet for å vurdere slike søknader.

Gjennom å være en nasjonal konkurransearena for grunnforskningen spiller Forskningsrådet en svært viktig rolle i å støtte og sikre tilstrekkelig finansiering av grunnforskningen uavhengig av fagfelt. Denne støtten er avgjørende for at kunnskapen i neste omgang kan tas i bruk gjennom nyskaping, og for at norske fagmiljøer skal posisjonere seg best mulig mot EU. Fraværet i Norge av store private stiftelser sammenlignet med Danmark og Sverige gjør på mange måter Forskningsrådets rolle enda viktigere.

Hvilke funksjoner er det viktig at Forskningsrådet ivaretar i norsk forskning og innovasjon framover?

Det er svært viktig at Forskningsrådet fortsetter å være en konkurransearena for den grunnleggende forskningen i Norge. Det er derfor viktig at rammen til grunnforskningen beholdes og ideelt styrkes siden det ikke finnes andre konkurransearenaer for denne typen forskning i Norge. Historien viser også at investering i grunnforskning er et viktig virkemiddel for økt nyskaping slik at det er viktig å se grunnforskningen også som en del av satsingen på nyskaping.

En stor andel av Forskningsrådets ressurser går til tematisk orientert forskning. Det er viktig for at forskningen skal være tilstrekkelig samfunnsaktuell og håndtere viktige utfordringer Norge og verden står foran. Samtidig er det viktig at denne forskningen er så fri som mulig innenfor de rammene som til enhver tid gjelder. Tematiske utlysninger bør derfor som prinsipp være så åpne som mulig for å

sikre tilstrekkelig bredde i problemstillinger og metode. Det vil også være et viktig virkemiddel for å styrke flerfaglige tilnæringer til et tema.

Forskningsrådet er også en viktig forskningspolitisk rådgiver. De besitter stor kompetanse på alt fra karriereutvikling til EU og nyskaping. Dette er kompetanse som de enkelte departementene ikke har, og derfor er det essensielt at de kan bruke Forskningsrådet til å gi kunnskapsbaserte forskningspolitiske råd. Forskningsrådet bør være relativt fristilt når det gjelder å gi forskningspolitiske råd uavhengig av politisk ståsted til Regjeringen. Regjeringens privilegium er å fatte politiske beslutninger, men rådene den får bør være preget av størst mulig faglighet.

Nevn gjerne tre forbedringspunkter og bevaringspunkter og begrunn kort hvorfor

Tre forbedringspunkter

- Gjenoppta Forskningsrådets rolle som en relativt uavhengig forskningspolitisk rådgiver. Dette bør også ses i sammenheng med en generell satsing på vitenskapsrådgivning («science advice»).
- Forbedre evalueringen av søknader ytterligere slik at søkere gjennomgående opplever at evalueringen av søknader holder høyest mulig kvalitet. Dette gjelder både søknader til FRIPRO og til tematiske programmer.
- Bedre dialog mellom Forskningsrådet og UH-sektoren. Forskningsrådet må ha tilstrekkelig bemanning til å fortsette dialogmøter med aktuelle fakulteter på institusjonene. Nasjonale møter blir fort mer informasjon snarere enn dialog. Høringsprosesser må også vektlegges tyngre i det interne arbeidet enn de for eksempel har vært gjort i forbindelse med revisjonen knyttet til porteføljestyrestrukturen.

Tre bevaringspunkter

- Forskningsrådets nasjonale rolle som konkurransearena må beholdes. Dette er ikke tiden for å diskutere om Forskningsrådet skal deles opp i mindre enheter.
- FRIPRO og senterordningene må bevares og helst styrkes. Vi vil særlig fremheve betydningen av Sentre for fremragende forskning. Gjentatte evalueringer har bekreftet hvor viktige og suksessrike disse sentrene har vært, og det er derfor sentralt å styrke dette virkemiddelet fremover.
- Sikre tilstrekkelig frihet for forskere til å forfølge sine interesser innenfor den tematiske orienterte forskningen (nasjonalt og mot EU). Det betyr at utlysninger bør være så brede som mulig for å kunne treffe flest mulige fagfelt og problemstillinger.

Andre aktuelle problemstillinger

Høringsbrevet nevner en rekke andre aktuelle problemstillinger som Departementet ønsker innspill på. Vi tar utgangspunkt i de punktene som er nevnt i brevet og kommenterer disse kort her.

- Hvordan kan Forskningsrådet best bidra til et forskningssystem som gir grunnlag for økt fart i omstillingsarbeidet i Norge, både i næringslivet og samfunnet for øvrig?

- I utgangspunktet har Forskningsrådet en god tilnærming til dette gjennom kombinasjonen av FRIPRO og tematisk orienterte utlysninger. Senterordninger og infrastrukturutlysninger er også viktige virkemidler som gir grunnlag for økt fart i omstillingsarbeidet. Videre er det også viktig å sikre at problemstillinger knyttet til omstillingsarbeidet i Norge er tilstrekkelig åpne og brede, slik at hele bredden av fagområder kan bidra med sin kompetanse (f.eks. humaniora inn i mer teknologiske eller medisinske problemstillinger).
- Hvordan kan Forskningsrådet best påvirke samvirket mellom aktørene i forskningssystemet og resten av samfunnet slik at forskningen bidrar til å møte tverrsektorielle utfordringer? Er det behov for å styrke samspillet?
 - Vi opplever at Forskningsrådet påvirker dette samspillet på en relativt god måte allerede. For eksempel er modellen med porteføljestyring et godt utgangspunkt, siden porteføljestyrene inneholder representanter fra ulike sektorer, f.eks. privat næringsliv. En større satsing på «missions» vil også kunne være en god vei videre, men det betinger at det utløser friske midler og at «missions» ikke går på bekostning av andre utlysninger og satsninger. Det er også viktig at «missions» er tilstrekkelig store til at de faktisk kan «møte tverrsektorielle utfordringer».
- Hvordan virker forskningsrådsfinansiering inn på de forskningsutførende sektorenes ledelse og styring av forskningsvirksomhet (som f.eks. karriereveier, forskerutdanning, egne strategiske forskningssatsinger og infrastruktur)? Er det behov for endringer?
 - Forskningsrådets politikk oppleves nok som relativt styrende og førende for mye av det som skjer på institusjonene. For eksempel har det tidligere kravet fra Forskningsrådet til en viss lengde på utenlandsopphold, vært førende for hva som regnes som utenlandsopphold ved enkelte institusjoner. Det samme gjelder arbeid som har pågått og pågår rundt karriereveier. Dette er ikke nødvendigvis negativt, for det er mye å lære av hverandre, for eksempel når det gjelder karriereveier og hvordan internasjonalisering best praktiseres. For strategiske satsinger og infrastruktur er vårt inntrykk at disse ofte i større grad er komplementære til det Forskningsrådet gjør snarere enn at de forsøker å kopiere Forskningsrådet. Det er også naturlig at noe av institusjonenes egne midler brukes på områder som Forskningsrådet ikke dekker.
- Hvordan kan Forskningsrådet mest effektivt bidra til å løfte forskningsområder hvor Norge har særlige fortrinn?
 - I utgangspunktet er vi skeptiske til at Forskningsrådet skal ha dette som en viktig rolle. De alle fleste forskningsområder er internasjonalt orientert. Men om ønskelig kan en slik spissing løses gjennom den eksisterende porteføljestyrene og utlysningene disse administrerer. Det betyr at disse forskningsområdene kan løftes gjennom tematiske utlysninger, men igjen vil vi understreke viktigheten av å ikke spisse for mye. Vi vil også sterkt advare mot å prioritere slike områder innenfor FRIPRO eller senterutlysningene, de bør være så frie som overhodet mulig.

- På hvilke områder bør vi ha nasjonale satsninger og når kan vi lene oss mer på EU? Hvordan bør konkurranseutsatt nasjonal og internasjonal finansiering utfylle hverandre?
 - Eventuelle nasjonale satsinger bør være på de områdene det er ønskelig at Norge skal ha ledende forskningsmiljøer. Vi kan ikke regne med at EU dekker slike områder, eller planlegge for at vi lykkes så godt i EU at den finansieringen dekker våre egne behov.
 - Mange ser på den nasjonale finansieringen som en treningsarena for den internasjonale finansieringen. Det kan delvis være riktig, særlig for FRIPRO og ERC, men det er også viktig at den nasjonale finansieringen også skal dekke nasjonale behov som det ikke vil være like lett å få finansiering for internasjonalt (eksempler kan være norsk historie, juridisk forskning, o.l.).
- Hvordan bør Forskningsrådet ivareta vilkår og muligheter for forskerinitiert forskning og mer politisk initiert forskning?
 - Det er svært viktig å beskytte den nysgjerrighetsdrevne forskningen, og især grunnforskningen. Som nevnt over innebærer dette også at tematisk forskning bør være så fri som mulig, for det er dette som bidrar til høyest mulig kvalitet i forskningen. Med andre ord bør det være lite politisk initiert forskning utover at man peker på noen generelle områder der man ønsker mer forskning. Forskningen skal ikke detaljstyres av politikk eller samfunnstrender, da forringes kvaliteten og dermed også relevansen.

Med vennlig hilsen

Lise Øvreås
Preses